Journal Homepage: http://dergipark.gov.tr/ethabd

ETHABD
Erciyes Tarım ve Hayvan Bilimleri Dergisi

DergiPark AKADEMİK

ISSN:2651-5334

Türkiye'nin Afrika Pazarında Tarım ve Gıda Ürünleri Dış Ticaretinin Mevcut Durumu ve Rekabet Gücü Analizi

Araştırma Makalesi/Research Article

Atıf İçin: Duru, S. (2025). Türkiye'nin Afrika Pazarında Tarım ve Gıda Ürünleri Dış Ticaretinin Mevcut Durumu ve Rekabet Gücü Analizi. Erciyes Tarım ve Hayvan Bilimleri Dergisi, 8(2): 115-125

To Cite: Duru, S. (2025). Current Status and Competitive Power Analysis of Türkiye's Foreign Trade of Food and Agricultural Products in the African Market. Journal of Erciyes Agriculture and Animal Science, 8(2): 115-125

Sinan DURU[1]

[1]*Ticaret Bakanlığı İç Denetim Birimi Başkanlığı, Ankara, Türkiye*

***sorumlu yazar**: s.duru85@hotmail.com

Sinan DURU, ORCID No: 0000-0003-1126-5752

Yayın Bilgisi

Geliş Tarihi: 07.10.2025

Revizyon Tarihi: 08.11.2025

Kabul Tarihi: 13.11.2025

doi: 10.55257/ethabd.1799005

Anahtar Kelimeler

Gıda güvencesi, İhracat, Rekabet gücü, Ticaret dengesi

Özet

Afrika kıtasında tarım sektörü ekonomi ve istihdamda önemli bir paya sahip olmasına karşın, tarımsal altyapı ve verimliliğin yetersiz olması kıta genelinde gıda güvencesinin sağlanamamasına yol açmaktadır. Afrika'nın tarım sektöründe yaşanan sıkıntılar, tarım ve gıda ürünlerinin ağırlıklı olarak ithalat yoluyla karşılanmasına neden olmaktadır. Türkiye'nin son 25 yıllık dönemde Afrika kıtasında uyguladığı strateji ve politikalar sayesinde 2023 yılı sonu itibariyle Türkiye'nin Afrika'ya ihracatı 21 milyar dolara ulaşmıştır. Türkiye'den Afrika'ya yapılan toplam ihracatın %16'sını tarım ve gıda ürünlerinin oluşturması tarım ve gıda ürünlerinde uzmanlaşmayı ve rekabet gücünün ortaya konması ihtiyacını oluşturmuştur. Bu çalışmada 2001-2023 yılları arasında Türkiye'nin Afrika kıtasındaki tarım ve gıda ürünleri ticaretinin durumu ortaya konmaya ve Afrika pazarında rekabet gücü Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler İndeksi (AKÜ), Ticaret Dengesi İndeksi (TBI) ve Nispi İhracat Avantajı İndeksi (RXA) ile belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda Türkiye'nin Afrika kıtasındaki tarım ve gıda ürünlerinde net ihracatçı olmasına karşın 24 ürün grubunun çoğu hayvansal ve bitkisel hammadde ürünü olan 16'sında rekabet gücünün zayıf ya da hiç sahip olmadığı gözlenmiştir.

Keywords

Food security, Export, Competitive power, Trade balance

Current Status and Competitive Power Analysis of Türkiye's Foreign Trade of Food and Agricultural Products in the African Market

Abstract

Although the agricultural sector has a significant share in the economy and employment in Africa, inadequacy on agricultural infrastructure and fertility lead to food insecurity across the continent. The difficulties experienced in the agricultural sector in Africa cause agricultural and food products to be met mainly through imports. Thanks to the strategies and policies implemented by Türkiye in the African continent in the last 25 years, by the end of 2023, Türkiye's exports to Africa is reached 21 billion dollars. 16% of the total exports from Türkiye to Africa exports could be consist of agricultural and food products, it is created to need to revealed specialize in agricultural and food products and competitive power. This study is revealed the status of Türkiye's agricultural and food products trade in the African continent between 2001 and 2023 and the competitive power in the African market is tried to be determined by the Revealed Comparative Advantage Index (RCI), the Trade Balance Index (TBI) and the Relative Export Advantage (RXA) method. As a result of the research, it is observed that although Türkiye is a net exporter of agricultural and food products in the African continent, it is observed that 16 of the 24 product groups, most of which are animal and plant raw material products, have weak or not have competitive power.

1. GİRİŞ

Yüzölçümü ve nüfus yoğunluğu bakımından dünyanın ikinci büyük kıtası olan Afrika kıtasında tarım sektörü, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın (GSYH) %32'sini ve istihdamın %65'ini oluşturması nedenleriyle kıtanın kalkınmasında önemli bir yere sahiptir. Ancak coğrafi olarak Orta ve Kuzey Afrika'da çöllerin bulunması, çölleşmenin ardından sağanak yağışların gelmesiyle topraktaki verimli üst tabakanın taşınmasına ve tarımsal verimliliğin azalmasına neden olmaktadır. Verimliliğin yanı sıra kıta genelinde girdi, sulama, finansman ve altyapı yetersizliği, politik istikrarsızlık ve ticaret engelleri tarımın gelişmesine engel oluşturmakta ve gıda-tarım ürünlerinin ağırlıklı olarak ithalat yoluyla karşılanmasına neden olmaktadır (Gümüşçü ve Gümüşçü, 2016; Arslan, 2018; Tarım ve Orman Bakanlığı, 2025).

Türkiye'nin Afrika pazarında ekonomik ve ticari ilişkilerini artırma girişimleri 1998 yılında "Afrika'ya Açılım Planı" adlı programı ile başlamış, 2005 yılında "Afrika Yılı" olarak ilan edilmesiyle bu süreç hızlanmış olup bu stratejileri kıtada yeni elçiliklerin ve ticaret konsoloslukları açılması takip etmiştir (Mohamud ve Köksal, 2021). Bu gelişmelerin yanı sıra bu dönemlerde Afrika ülkelerinin dışa dönük ekonomik politikaların uygulanması genel olarak dış ticaret ilişkilerinin son dönemlerde hızla bir büyüme dönemine girmesine katkı sağlamıştır (Ndayishimiye, 2023).

Türkiye'nin jeopolitik açıdan Afrika kıtasına yakın olması özellikle tarım ve gıda sektöründe ihracat potansiyeli olan ürünlerde Türkiye'nin ihracat stratejileri ve ekonomik iş birlikleri açısından büyük fırsatlar sunmaktadır (Sara ve Dellal, 2018). Afrika'nın nüfus ve ekonomik olarak büyük bir ticaret potansiyeli barındırması nedeniyle Türkiye'nin potansiyel ticaret hacmine ulaşması için Afrika pazarındaki dış ticaret faaliyetlerinin analiz edilmesi hem ekonomik hem de stratejik anlamda büyük önem taşımaktadır (Ateş, 2024). Bu bağlamda son 25 yılda Türkiye'nin Afrika kıtasına olan ekonomik ve ticari ilişkilere yönelik çeşitli stratejiler geliştirmektedir (Emeç ve ark., 2021).

Tarım ve gıda ürünlerinin uluslararası ticarette bir meta haline dönüşmesi, küresel değer zincirinin artması ve stratejik unsur haline gelmesi piyasaların talep ettiği kalite ve özelliklerde tarım ve gıda ürünleri üretimini ve ihracatını artırmayı amaç haline getirmiştir (Yılmaz ve Yücel, 2017). Türkiye'nin coğrafi konumunun yanı sıra bu amaca yönelik tarımsal üretim çeşitlilik kapasitesi ile Afrika'nın ihtiyaç duyduğu tarım ve gıda ürünlerini karşılama kapasitesi Afrika pazarında ülkemiz için büyük bir avantajdır (İbrahim, 2022). Bu bağlamda, Türkiye'nin Afrika'ya yönelik tarım ve gıda ürünleri dış ticaretindeki mevcut durumu ve rekabet gücünün analiz edilmesi, ülkemiz için Afrika pazarında fırsatların ortaya konmasına katkı sağlayacaktır.

Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle olan ticaret ilişkilerinin son yıllarda ivmelenmesi bu alanda yapılan çalışmaları da artırmaktadır. Ulusal literatürde Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile ticaretinin; analizi (Cicioğlu ve İbrahim, 2023), belirleyicileri (Doğan ve Tunç, 2015), fırsat, tehdit, risk ve güçlü yönlerin tespiti (İbrahim, 2022) ve incelenmesi (Emeç ve ark., 2021) açısından genel perspektif sunan çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Tarım ve gıda ürünleri ticareti özelinde Sara ve Dellal (2018) tarafından gerçekleştirilen çalışmada Türkiye ile Afrika arasındaki tarım ürünleri ticaret hacminin arttığı ortaya konmuş ve Türkiye'nin en yüksek tarımsal ticaret hacminin olduğu Afrika'daki ilk on ülke analiz edilmiştir. Afrika kıtası bütününde yapılan bu çalışmalar dışında kıtadaki ülkeler özelinde de çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Mohamud ve Köksal, 2021; Ndayishimiye, 2023).

Literatür araştırması sonucunda Türkiye ile Afrika arasındaki dış ticarete ilişkin çalışmaların son yıllarda yoğunlaştığı ancak sektör bazında çalışmaların az sayıda olduğu gözlenmiştir. Bu çalışmada Türkiye'nin Afrika kıtasındaki 2001-2023 yılları arasında tarım ve gıda ürünleri dış ticaretinin mevcut durumunun yıllar içerisindeki rekabet gücündeki değişimin ortaya konması amaçlanmıştır. Bu amaçla bu çalışmada Türkiye'nin Afrika pazarındaki rekabet gücünün yıllar içindeki trendi ortaya konularak rekabet gücünü artırmaya yönelik öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

2. MATERYAL VE METOT

2.1. Materyal

Araştırmanın ana materyalini 2001-2023 yılları arasındaki Türkiye ve Afrika kıtasındaki ülkelerinin tarım ve gıda ürünleri dış ticaretine ilişkin ikincil veriler oluşturmuştur. Araştırmaya ilişkin veriler Uluslararası Ticaret Merkezi'nden (TradeMap) temin edilmiştir.

Verilerin toplanmasında, Dünya Gümrük Örgütü (WCO) tarafından dünya çapında tek mal tanımlama kodlama sistemi kullanılması amacıyla oluşturulan uyumu sağlanmış (armonize) mal tanım ve kod sistemi olan HS2 haneli sınıflanma sistemi kullanılmıştır. HS2 kodu, geniş ürün sınıf bölümünü tanımlamakta ve birçok ürün hakkında genel bir bakış elde etmeye katkı sağlamaktadır. Tarım ve gıda ürünleriyle ilgili olarak ilk 24 fasıl (HS 01-24) göz önünde bulundurularak araştırmaya dâhil edilmiştir. Tarım ve gıda ürün gruplarının sınıflandırılması HS 01-05 kodu arasındakiler canlı hayvanlar ve hayvansal ürünler, HS 06-15 kodu arasındakiler bitkisel ürünler, HS 16-24 kodu arasındakiler ise gıda sanayii ürünleri şeklindedir (Bashimov, 2017).

2.2. Yöntem

Araştırmada istatistiksel analiz olarak Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler İndeksi (AKÜ), Ticaret Dengesi İndeksi (TBI) ve Göreli İhracat Avantajı İndeksinden (RXA) yararlanılmıştır. AKÜ İndeksi deneysel olarak ilk kez Liesner (1958) tarafından kullanılan, Balassa (1965) tarafından geliştirilerek işlevsel hale gelerek yaygınlaşmasıyla literatürde "Balassa endeksi" olarak adlandırılmıştır. Balassa tarafından formüle edilen denklem Eşitlik 1'de verilmiştir.

$$AK\ddot{U}_{ij} = \frac{X_{ij}/X_j}{X_{iw}/X_w} (1)$$

Denklemde, $AK\ddot{U}_{ij}$ "i" mal-sektörün AKÜ indeks değerini, Xij= "j" ülkesin "i" mal- sektöründeki ihracatını, Xj= "j" ülkesinin toplam ihracatını, Xiw= "i" mal-sektörün toplam dünya ihracatını, Xw= toplam dünya ihracatı olarak tanımlanmaktadır. Balassa indeksi 0 ile ∞ arasında bir değer alıp ülkelerin güçlü ve zayıf ihracat sektörlerini belirlemek için kullanılır. İndeks değeri 1'e eşit veya üstünde değer alması karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğunu, yani o sektörün toplam ihracattaki payının Dünya ticaretinin payından daha büyük olduğunu göstermektedir. Ancak indeks aldığı değer aralığına göre AKÜ indeks değeri 0 ile 1 arasında ise karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmayıp, zayıf (1<AKÜ≤2), orta (2<AKÜ≤4) ve yüksek (4<AKÜ) karşılaştırmalı avantaja sahip olduğu değerlendirilmektedir (Hinloopen ve Marrewijk, 2001).

AKÜ indeksinin sadece ihracat verilerini baz alarak performans kavramına odaklanması ve 0 ile sonsuz arasında değer alarak asimetrik halde olması başka rekabet gücü indekslerinin de kullanımını gerektirmektedir (Rossatto ve ark., 2018). Rekabet gücü analizde ihracat değerlerinin yanı sıra ithalat değerlerinin de hesaplamada kullanıldığı indeks olan Ticaret Dengesi İndeksi (TBI) ise Lafay (1992) ve Widodo (2009) tarafından bir ülkenin belirli bir mal-sektörde net ihracatçı ya da ithalatçı olduğunu göstermek amacıyla formülize edilen denklem Eşitlik 2'de verilmiştir.

$$TBI_{ij} = \frac{X_{ij} - M_{ij}}{X_{ij} + M_{ij}} (2)$$

Denklemde 〖TBI〗_ij "i" mal-sektörün TBI değerini, Xij = "j" ülkesin "i" mal- sektöründeki ihracatını, Mij= "j" ülkesin "i" mal- sektöründeki ithalatı olarak tanımlanmaktadır. TBI indeksi -1 ile +1 arasında değer alıp -1 ile 0 arasında ise net ithalatçı, 0 ile +1 arasında ise net ihracatçı olduğu ifade edilmektedir. Eğer TBI indeksi 0 değerini alırsa ihracat değerinin ithalat değerine eşit olduğu ve ülkenin dış ticaretinin dengede olduğu söylenir.

Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ) indeksinin hesaplanmasında ülke ve ürünün iki kere dahil edilmesi nedeniyle farklı indeks hesaplamalarına ihtiyaç duyulmuştur. Vollrath (1991) AKÜ indeksine alternatif olarak Nispi İhracat Avantajı İndeksi (RXA) ortaya koymuştur. Nispi İhracat Avantajı İndeksi (RXA) AKÜ indeksinden ülke ve ürünün iki kere hesaplanmasını önlenmesinin yanı sıra alt gruplar yerine tüm ticareti yapılan malları ve tüm ülkeleri dikkate almaktadır (Hoang et al., 2017). Söz konusu indekse ilişkin denklem Eşitlik 3'te verilmiştir.

$$RXA_{ij} = \frac{X_k^j / X_{-k}^J}{X_k^{-j} / X_{-K}^{-J}} (3)$$

Vollrath'ın Göreli İhracat Avantajı (RXA) indeks formülünde RXAij "i" mal-sektörün RXA değerini, X_k^j "j" ülkesinin "k" malında ihracatını, X_(-k)^J "j" ülkesinin "k" malı haricinde toplam tarım ve gıda ürünleri ihracatını, X_k^(-j) "j" ülkesinin "k" malı ihracatı dışında "k" malında dünya ihracatını, X_(-K)^(-J) ise X_(-k)^J ve X_k^(-j) haricinde dünya toplam tarım ve gıda ürünleri ihracatı olarak tanımlanmaktadır. RXA indeks değeri 1'den büyük olduğunda rekabet gücü avantajına sahip olduğu, 0 ile 1 arasında değer aldığı takdirde ise rekabet avantajına sahip olmadığını gösterir (Hoang et al., 2017; Yılmaz ve Armağan, 2024).

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1. Türkiye'nin Afrika Ülkelerine Tarım ve Gıda Ürünleri Ticareti

Türkiye'nin Afrika kıtasındaki 2001-2023 yılları arasındaki ihracat değerlerine ilişkin değişimi Tablo 1'de verilmiştir. Araştırmayı kapsayan dönemde Türkiye'nin Afrika'ya tarım ve gıda ürünleri ihracatı 14 kata yakın artış göstermesine karşın toplam ihracatındaki oransal artış tarım ve gıda ürünleri ihracatından daha fazla gerçeklemesi nedeniyle toplam ihracat içindeki payı %19.58'den %16.61'e gerilemiştir.

Tablo 1. Türkiye'nin Afrika'ya ihracat değerlerine ilişkin veriler (Bin ABD Doları)
Table 1. Data on Türkiye's export values to Africa (Thousand USD)

Yıllar	2001	2005	2010	2015	2020	2023	Değişim (%)
Afrika'ya Tarım ve Gıda Ürünleri İhracatı	238.299	353.356	646.768	1.351.746	2.367.610	3.502.526	1.370
Afrika'ya Toplam İhracat	1.216.815	3.346.995	8.657.333	13.237.864	16.221.402	21.902.274	1.663
Pay (%)	19,58	10,56	7,47	10,21	14,60	16,61	

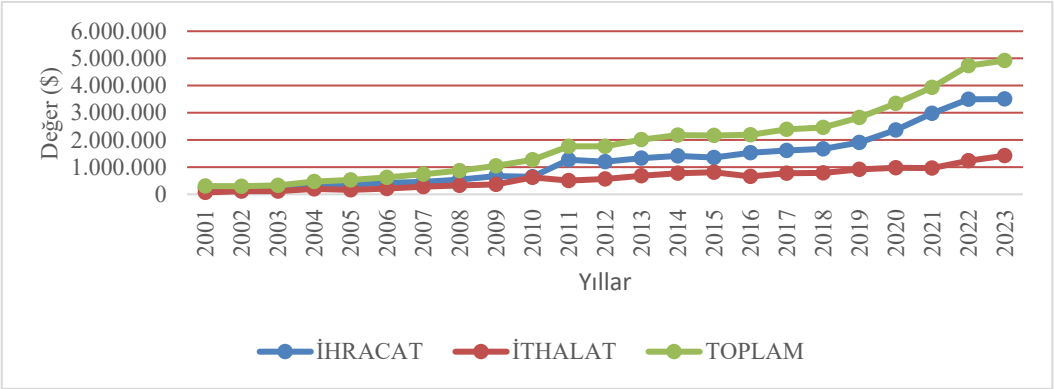
Kaynak: TradeMap, 2025

Türkiye'nin Afrika kıtasındaki tarım ve gıda ürünlerinin ticaretine ilişkin 2001-2023 yılları arasındaki değişimi Tablo 2 ve Şekil 1'de verilmiştir. Araştırmayı kapsayan dönemde tarım ve gıda ürünleri ticaret hacmi 15 kat artış göstererek 5 milyar dolara yaklaşmış olup bu ticaret hacminin %71'ini Türkiye'nin tarım ve gıda ürünleri ihracatı oluşturmuştur. Ayrıca araştırmayı kapsayan 24 yıllık dönemde her yıl Türkiye'nin Afrika'ya tarım ve gıda ürünleri ihracatı, ithalatından daha yüksek gerçekleşerek dış ticaret dengesinin pozitif olduğu gözlenmektedir.

Tablo 2. Türkiye'nin Afrika'ya tarım ve gıda ürünleri dış ticaretine ilişkin veriler (Bin ABD Doları)
Table 2. Data on Türkiye's foreign trade in agricultural and food products to Africa (Thousand USD)

Yıllar	2001	2005	2010	2015	2020	2023	Değişim (%)
İhracat	238.299	353.356	646.768	1.351.746	2.367.610	3.502.526	1.370
İthalat	68.693	169.317	619.249	812.706	976.971	1.420.900	1.968
Toplam	306.992	552.673	1.266.014	2.164.452	3.344.581	4.923.426	1.504

Kaynak: TradeMap, 2025

Şekil 1. 2001-2023 yılları arasında Türkiye-Afrika tarım ve gıda ürünleri ticaretinin gelişimi (Bin $)
Figure 1. Development of Türkiye-Africa agricultural and food products trade between 2001 and 2023 (Thousand $)

Türkiye'nin 2001-2023 yılları arasında tarım ve gıda ürünleri ihracatına ilişkin değişim Tablo 3'te verilmiştir. İncelenen dönemde Türkiye'nin toplam tarım ve gıda ürünleri ihracatı 4 milyar dolardan 27 milyar dolara yükselmiştir. Bu dönemde Afrika'ya tarım ve gıda ürünleri ihracatındaki değişim oranı toplam tarım ve gıda ürünleri ihracatına göre 2 kattan daha fazla artış gerçekleştirmiştir. İncelenen dönemde Türkiye'nin Afrika'ya gerçekleştirdiği tarım ve gıda ürünleri ihracatının toplam tarım ve gıda ürünleri ihracatı içindeki oransal payı %5.85'den 12.85'e yükselmiştir.

Tablo 3. Türkiye'nin Afrika'da tarım ve gıda ürünleri ihracat değerlerine ilişkin veriler (Bin ABD Doları)
Table 3. Data on Türkiye's agricultural and food product export values to Africa (Thousand USD)

Yıllar	2001	2005	2010	2015	2020	2023	Değişim (%)
Afrika'ya Tarım ve Gıda Ürünleri İhracatı	238.299	353.356	646.768	1.351.746	2.367.610	3.502.526	1.370
Tarım ve Gıda Ürünleri İhracatı (Toplam)	4.071.067	7.828.200	12.040.472	16.788.928	18.907.147	27.249.050	569
Pay (%)	5,85	4,51	5,37	8,05	12,52	12,85	

Kaynak: TradeMap, 2025

Türkiye'nin Afrika pazarına gerçekleştirdiği tarım ve gıda ürün gruplarındaki ihracat değerlerine ilişkin araştırma dönemini kapsayan değişimi Tablo 4'te verilmiştir. İncelenen dönemde Türkiye'nin Afrika ülkelerine tarım ve gıda ürünleri ihracatı 14 kata yakın artış gösterirken, bütün ürün gruplarında artış gerçekleşmiştir. Fasıl bazında en çok ihracat gerçekleştirilen ürün grubu HS 15 fasıl kodlu hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar ürün grubu olurken, oransal olarak en yüksek artış HS 22 fasıl kodlu alkollü ve alkolsüz içecekler ürün grubunda gerçekleşmiştir. 1 milyon doların altında ihracat gerçekleşen ürün grupları ise HS13 (Lak ve sakız) ve HS 14 (Örülmeye elverişli bitkisel maddeler) fasıl kodlu ürün grupları olmuştur.

Tablo 4. Tarım ve gıda ürünleri fasıl açıklaması ve Türkiye'nin Afrika'ya ihracat değerleri (Bin ABD Doları)
Table 4. Agricultural and food products chapter description and Türkiye's export values to Africa (Thousand USD)

Fasıl Kodu	Fasıl Açıklaması	Değer (Bin ABD Doları) 2001	2023	Değişim (%)	Pay (%)
01	Canlı hayvanlar	268	1.649	515	0,05
02	Etler ve yenilen sadakat	0	83.605	*	2,39
03	Balıklar, kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar ve suda yaşayan diğer omurgasız hayvanlar	409	13.971	3.316	0,4
04	Süt ürünleri, yumurtalar, tabii bal, diğer yenilebilir hayvansal menşeli ürünler	1.360	46.660	3.331	1,33
05	Diğer hayvansal menşeli ürünler (kıl, kemik, boynuz, fildişi, mercan, bağırsak, vb.)	0	7.539	*	0,22
06	Canlı ağaçlar ve diğer bitkiler; yumrular, kökler ve benzerleri; kesme çiçekler ve süs yaprakları	75	1.957	2.509	0,06
07	Yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular	24.615	310.195	1.161	8,86
08	Yenilen meyveler ve yenilen sert kabuklu meyveler; turunçgillerin ve kavunların ve karpuzların kabukları	16.867	190.109	1.027	5,43
09	Kahve, çay, paraguay çayı ve baharat	1.213	17.925	1.378	0,51
10	Hububat	107.035	287.850	169	8,22
11	Değirmencilik ürünleri; malt; nişasta; inülin; buğday glüteni	8.654	626.051	7.134	17,87
12	Yağlı tohum ve meyveler; muhtelif tane, tohum ve meyveler; sanayide ve tıpta kullanılan bitkiler; saman ve kaba yem	1.213	30.742	2.434	0,88
13	Lak, sakız, reçine ve diğer bitkisel özsu ve hülasalar	128	599	368	0,02
14	Örülmeye elverişli bitkisel maddeler, tarifenin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan bitkisel ürünler	41	191	366	0,01
15	Hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar; yemeklik katı yağlar; hayvansal ve bitkisel mumlar	13.708	836.960	6.006	23,9
16	Et, balık, kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar veya diğer su omurgasızlarının müstahzarları	235	15.519	6.504	0,44
17	Şeker ve şeker mamulleri	8.512	101.384	1.091	2,89
18	Kakao ve kakao müstahzarları	2.237	94.733	4.135	2,7
19	Hububat, un, nişasta veya süt müstahzarları, pastacılık	10.942	431.268	3.841	12,31
20	Sebzeler, meyveler, sert kabuklu meyveler ve bitkilerin diğer kısımlarından elde edilen müstahzarlar	3.762	47.181	1.154	1,35
21	Yenilen çeşitli gıda müstahzarları (kahve hülasaları, çay hülasaları, mayalar, soslar, diyet mamaları, vb.)	23.057	181.688	688	5,19
22	Meşrubat, alkollü içkiler ve sirke	175	25.278	14.345	0,72
23	Gıda sanayiinin kalıntı ve döküntüleri; hayvanlar için hazırlanmış kaba yemler	7.830	52.131	566	1,49
24	Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler	5.963	97.341	1.532	2,78
Toplam		238.299	3.502.526	1.370	100

Kaynak: TradeMap, 2025

*Araştırmayı kapsayan dönemin ilk yılı olan 2001'de ihracat değerinin "0" olması nedeniyle ölçülememiştir

Afrika ülkelerinin tarım ürünleri ihracatını ağırlıklı olarak kakao, kahve, baharat gibi işlem görmemiş tarımsal emtialar oluşturmaktadır (TradeMap, 2024). Türkiye'nin Afrika'dan en fazla ithal ettiği 5 tarım ve gıda ürün grubu Tablo 5'te verilmiştir. En yüksek ithalata sahip 5 ürün grubu, Afrika'dan ithal edilen toplam tarım ve gıda ürünleri ithalatının %73,7'sini oluşturmakta olup bu ürünler ağırlıklı olarak yağlı tohum, kakao, hayvan yemi, şeker, kuru baklagil gibi tarımsal hammaddeler ve işlenmemiş gıdalardan oluşmaktadır. Araştırmayı kapsayan 24 yıllık dönemde ithalatta en yüksek artış HS 17 fasıl kodlu şeker ve şeker mamulleri ürün grubunda olurken en yüksek paya HS 12 fasıl kodlu yağlı tohum ürün grubu sahiptir.

Tablo 5. Türkiye'nin Afrika'dan en çok ithal ettiği tarım ve gıda ürün grupları ithalat değerleri (Bin ABD Doları)
Table 5. Import values of the agricultural and food product groups that Türkiye's imports most from Africa (Thousand USD)

Fasıl Kodu	Fasıl Açıklaması	Değer (Bin ABD Doları) 2001	2023	Değişim (%)	Pay (%)
07	Yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular	241	99.399	41.144	7
12	Yağlı tohum ve meyveler; muhtelif tane, tohum ve meyveler; sanayide ve tıpta kullanılan bitkiler; saman ve kaba yem	1.451	417.149	28.649	29,36
17	Şeker ve şeker mamulleri	5	143.848	2.876.800	10,12
18	Kakao ve kakao müstahzarları	40.322	334.369	729	23,53
23	Gıda sanayiinin kalıntı ve döküntüleri; hayvanlar için hazırlanmış kaba yemler	7.830	52.131	29.333	3,67
	Diğer Ürün Grupları	18.884	374.004	1.885	26,32
Toplam		68.693	1.420.900	1.968	100

Kaynak: TradeMap, 2025

Afrika kıtasının doğal zenginliklerin fazla olması, dış ticaret yapısına da yansımıştır. Afrika'nın uluslararası ticaretine konu olan ürünler ağırlıklı hammadde olup temel ekonomik malları (emtia) içermektedir. Bu durum kıta ülkeleri tarafından ihraç edilen ürünlerin diğer bölgelere kıyasla sınırlı sayıda olmasına neden olmuştur (Bouët ve ark., 2017). Ayrıca Afrika kıtasındaki ülkelerde ihracatın emtia ürünlerine bağlı olması, bu ürünlerin piyasa fiyatındaki dengesizlikler sık yaşanması ülkelerin ekonomik büyümesinde ve ihracatında istikrarsızlığa, sosyal kalkınma hedefleri için gerekli olan kaynak yetersizliğine yol açmaktadır (Ndikumana ve Sarr, 2019).

3.2. Türkiye'nin Afrika Ülkelerine Tarım ve Gıda Ürünleri İhracatının Rekabet Gücü

İkinci dünya savaşından itibaren son 80 yıllık süreçte bölgesel entegrasyonlar, ticaretin serbestleşmesi, teknolojik ve sermaye hareketlerinin artması sonucu ülkelerin birbirine benzemesi rekabeti kaçınılmaz hale getirmiştir. Rekabetin yoğun olması ülkeleri yüksek üretim miktarına veya mevcut ürünlerin iyileştirilmesine neden olan inovasyon sürecine yol açarak ülkelerin refah düzeyini ve ekonomik büyümesini artırmasına katkı sağlamaktadır (Akiş, 2015).

Rekabet gücü, bir ülkede mal ve hizmet üretiminin sürdürülebilir bir şekilde artış göstererek güçlü ekonomiye sahip olmasına katkı sağlayan bir kavramdır. Uluslararası rekabet gücü ise üretilen mal ve hizmetin en iyi şekilde pazarlanması olarak tanımlanmaktadır (Aslan ve Manavgat, 2021). Tarım sektöründe verimlilik ve üretim artışı tarımsal destekleme politikalarıyla sağlanmakta olup ayrıca bu politikalarla ihracatı yüksek olan ürünlerin teşvik edilerek rekabet gücünün artmasına katkı sağlamaktadır (Araç, 2024).

Açığa çıkarılmış ihracat avantajı endeksi olarak da bilinen AKÜ indeksi rekabetçiliğe ilişkin daha fazla içgörü sunmakta ve tarım sektöründe yaygın olarak kullanılmaktadır (Rossatto ve ark., 2018). Türkiye'nin Afrika pazarındaki tarım ve gıda ürünleri ticaretindeki rekabet gücünü ortaya koyan AKÜ indeks değerleri Tablo 6'da sunulmuştur. Yapılan analize göre araştırmayı kapsayan dönemde 24 ürün grubunun 14'ünde rekabet gücü artış göstermiş olmasına karşın 15 ürün grubunun karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmadığı, 3 ürün grubunda zayıf (HS 4, HS 20 ve HS 24), 5 ürün grubunda orta (HS 7, HS 8, HS 18, HS 19, HS 21), sadece 1 ürün grubunda (HS 11) yüksek rekabet gücüne sahip olduğu gözlenmiştir. Bu dönemde AKÜ indeks değeri en yüksek artış HS 4 fasıl kodlu süt ve süt ürünleri grubunda gerçekleşirken en fazla düşüş ise HS 10 fasıl kodlu hububat ürün grubunda gerçekleşmiştir.

Tablo 6. Türkiye'nin Afrika pazarında tarım ve gıda ürün fasıllarında AKÜ indeks değeri
Table 6. RCA index value in Türkiye's agricultural and food product sections in the African market

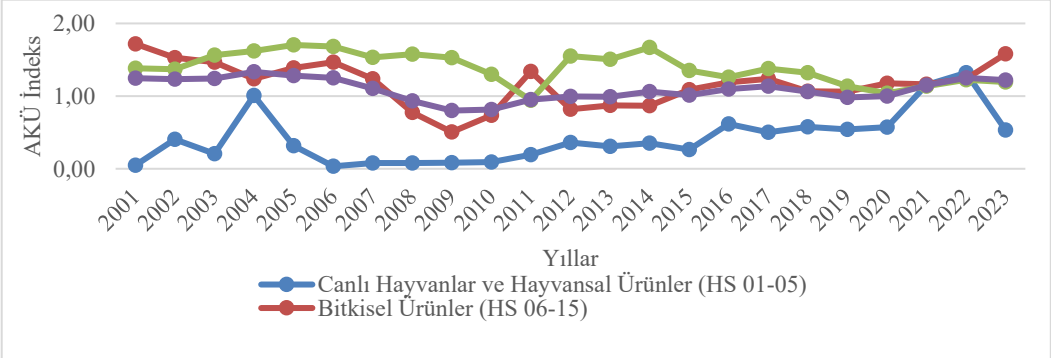
Fasıl Kodu	2001	2005	2010	2015	2020	2021	2022	2023	Değişim	Ortalama*
1	0,11	0,17	0	0	0,02	0,14	0,11	0,04	-63,64	0,03
2	0	0,01	0,09	0,49	0,55	0,7	0,76	0,65	**	0,34
3	0,04	0	0,01	0,11	0,07	0,06	0,06	0,1	150	0,06
4	0,09	1,4	0,34	0,62	1,92	4,13	4,86	1,28	1.322	1,52
5	0	0	0,03	0,09	0,29	0,73	0,81	0,59	**	0,16
6	0,23	0,01	0,65	0,05	0,18	0,19	0,24	0,31	34,78	0,13
7	4,55	1,98	2,14	1,5	1,59	1,16	1,87	3,26	-39,57	2,24
8	7,24	3,67	1,89	1,21	1,71	2,16	1,96	2,48	-65,75	2,45
9	0,22	0,08	0,08	0,08	0,13	0,17	0,21	0,22	0	0,11
10	1,73	0,22	0,26	0,01	0,03	0,07	0,04	0,32	-81,5	0,17
11	1,63	6,81	2,01	7,39	5,06	5,3	4,71	6,33	288,34	5,05
12	0,29	0,12	0,1	0,15	0,24	0,23	0,3	0,23	-26,09	0,39
13	0,25	0,1	0,08	0,07	0,11	0,35	0,12	0,1	60	0,1
14	0,18	0,05	0,07	0,09	0,33	0,20	0,39	0,39	116,67	0,14
15	0,88	0,83	0,1	0,36	2,39	1,78	2,55	2,18	227,27	0,85
16	0,14	0,09	0,03	0,06	0,22	0,30	0,42	0,45	221,43	0,19
17	0,56	0,29	0,17	0,54	0,54	0,48	0,47	0,36	-35,71	0,38
18	2,34	3,76	2,5	3,26	2,43	2,83	3,21	2,95	26,07	2,98
19	2,81	4,42	2,52	3,94	3,38	3,47	3,27	3,24	15,3	3,51
20	1,68	2,42	0,99	0,75	0,65	0,79	0,9	0,73	-56,55	1,33
21	3,41	3,75	2,39	1,56	1,12	1,27	1,43	1,41	-58,65	2,26
22	0,04	0,04	0,13	0,23	0,16	0,21	0,21	0,23	475	0,16
23	0,86	0,11	0,05	0,17	0,32	0,41	0,51	0,47	-45,35	0,23
24	0,61	0,45	2,91	1,64	0,52	0,45	0,59	0,93	52,46	1,48

*2001-2023 yılları arasındaki ortalama AKÜ indeks değeri.
**Araştırmayı kapsayan ilk yıl olan 2001'de AKÜ indeks değeri "0" olduğu için değişim oranı hesaplanamamıştır.

Türkiye'nin Afrika pazarındaki tarım ve gıda ürünlerinin hayvansal, bitkisel ve gıda sanayi olarak gruplandırılmış haliyle AKÜ indeks değerleri Tablo 7 ve Şekil 2'de verilmiştir. Araştırmayı kapsayan dönemde Türkiye'nin Afrika pazarında canlı hayvanlar ve hayvansal ürünlerde rekabet gücüne sahip olmadığı, bitkisel ürünler, gıda sanayii ürün grupları ile tarım ve gıda ürünleri toplamında zayıf rekabet gücüne sahip olduğu belirlenmiştir.

Tablo 7. Türkiye'nin Afrika pazarında tarım ve gıda ürün gruplarına göre AKÜ indeks değeri
Table 7. RCA index value of Türkiye's in the African market according to agricultural and food product groups

Ürün Grupları	2001	2010	2020	2023	Değişim (%)	Ortalama
Canlı hayvanlar ve hayvansal ürünler (HS 01-05)	0,05	0,09	0,57	0,53	1034,14	0,42
Bitkisel ürünler (HS 06-15)	1,72	0,74	1,18	1,58	-8,05	1,16
Gıda sanayi ürünleri (HS 16-24)	1,38	1,3	1,04	1,2	-13,52	1,39
Toplam tarım ve gıda ürünleri (HS 01-24)	1,24	0,81	1	1,22	-2,11	1,09

Şekil 2. Türkiye'nin Afrika pazarında tarım ve gıda ürün gruplarına göre AKÜ indeks değerleri
Figure 2. RCA index values of Türkiye's in the African market according to agricultural and food product groups

Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler indeksi hesaplanmasında sadece ihracat değerlerinin baz alınmasından dolayı rekabet gücünün tam olarak belirlenmesi eksik kalmakta olup ithalat verileri de baz alınarak rekabet gücü hesaplanan TBI indeksi rekabet gücünü daha geniş ve bütünsel şekilde ortaya koymaktadır (Rossatto ve ark., 2018; Rae Stephens ve Kasamanli, 2020). Türkiye'nin Afrika pazarındaki tarım ve gıda ürünleri ticaretindeki dengeyi ortaya koyan TBI indeks değerleri Tablo 8'de sunulmuştur. Araştırmayı kapsayan dönemde TBI indeks değer ortalamasında 24 tarım ve gıda ürün grubunun 17'si pozitif değer alarak net ihracatçı konumunda olmuştur. Söz konusu dönemde TBI indeks değerinde en yüksek artış HS 22 fasıl kodlu alkollü ve alkolsüz içecekler ürün grubunda iken en büyük düşüş ise en düşük indeks ortalamasına sahip olan HS 12 fasıl kodlu yağlı tohumlar ve HS 18 fasıl kodlu kakao ve kakao müstahzarları ürün gruplarında gerçekleşmiştir.

Tablo 8. Türkiye'nin Afrika pazarında tarım ve gıda ürün fasıllarında TBI indeks değeri
Table 8. TBI index value in Türkiye's agricultural and food product sections in the African market

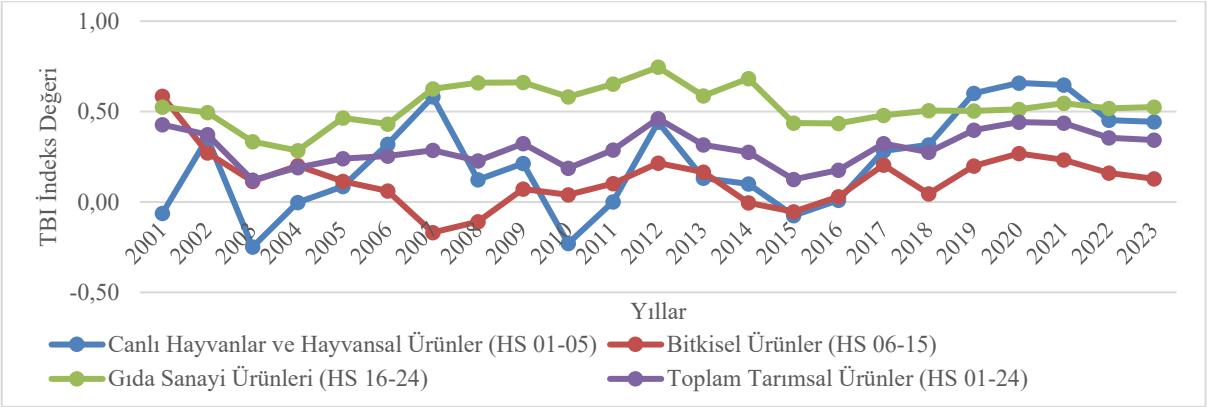
Fasıl Kodu	2001	2005	2010	2015	2020	2021	2022	2023	Değişim	Ortalama *
1	0,22	1	-1	-0,95	0,83	0,93	0,95	0,89	305	0,01
2	0	0,74	0,66	1	1	1	1	1	**	0,92
3	-0,45	-1	-0,76	-0,3	-0,2	-0,54	-0,5	-0,05	-88,89	-0,42
4	0,92	0,68	0,73	0,66	0,94	0,97	0,98	0,87	-5,43	0,76
5	-1,	-1	-0,78	-0,78	0,73	0,87	-0,17	-0,49	-51	-0,16
6	0,55	-0,84	-0,18	-0,88	-0,05	-0,13	-0,16	-0,44	-180	0,56
7	0,98	0,82	0,63	0,37	0,4	0,49	0,42	0,51	-47,96	0,53
8	0,93	0,84	0,67	0,68	0,51	0,58	0,48	0,4	56,99	0,68
9	-0,12	-0,06	-0,59	-0,39	-0,19	-0,17	-0,24	-0,21	-75	-0,32
10	0,69	-0,08	0,34	0,02	0,93	0,98	0,94	1	44,93	0,31
11	0,99	1	0,99	1	1	1	1	0,99	0	1
12	-0,09	-0,9	-0,98	-0,9	-0,76	-0,75	-0,66	-0,86	-855,56	-0,75
13	0,06	0,31	-0,35	-0,69	0,07	-0,05	-0,74	-0,27	-550	-0,31
14	0,86	-0,97	-0,74	0,08	-0,21	-0,61	-0,42	-0,73	-184,88	-0,2
15	1	1	0,61	0,17	0,98	0,99	0,99	0,91	-9	0,88
16	0,29	0,85	0,23	-0,41	0,1	-0,03	0,46	0,37	27,59	0,44
17	1	-0,1	0,3	-0,08	-0,01	0,44	-0,25	-0,17	-117	0,3
18	-0,89	-0,72	-0,61	-0,65	-0,65	-0,51	-0,43	-0,56	37,08	-0,67
19	1	1	0,97	0,97	0,96	0,99	0,98	0,97	-3	0,98
20	0,98	0,97	0,95	0,98	0,9	0,92	0,89	0,84	-14,29	0,94
21	0,95	0,98	0,99	0,94	0,94	0,94	0,93	0,92	-3,16	0,95
22	0,01	0,16	0,82	0,87	0,97	0,96	0,91	0,88	8.700	0,59
23	0,86	0,86	0,86	0,86	0,86	0,86	0,86	0,86	0	0,86
24	0,52	0,19	0,72	0,72	0,55	0,35	0,32	0,62	19,23	0,37

*2001-2023 yılları arasındaki ortalama TBI indeks değeri
**Araştırmayı kapsayan ilk yıl olan 2001'de TBI indeks değeri "0" olduğu için değişim oranı hesaplanamamıştır.

Türkiye'nin Afrika pazarındaki tarım ve gıda ürünlerinin hayvansal, bitkisel ve gıda sanayi olarak gruplandırılmış haliyle TBI indeks değerleri Tablo 9 ve Şekil 3'te verilmiştir. Araştırmayı kapsayan dönemde ortalama TBI indeks değerleri ile Türkiye'nin Afrika pazarında tarım ve gıda ürün grupları genelinde net ihracatçı olduğu gözlenmiş olup gıda sanayi ürün grubu en yüksek indekse sahip iken dönem başında net ithalatçı konuda olan canlı hayvanlar ve hayvansal ürün grubunda dönem sonunda net ihracatçı olunduğu gözlenmiştir

Tablo 9. Türkiye'nin Afrika pazarında tarım ve gıda ürün gruplarına göre TBI indeks değeri
Table 9. TBI index value of Türkiye in the African market according to agricultural and food product groups

Ürün Grupları	2001	2010	2020	2023	Değişim (%)	Ortalama
Canlı hayvanlar ve hayvansal ürünler (HS 01-05)	-0,06	-0,23	0,66	0,44	814,88	0,22
Bitkisel ürünler (HS 06-15)	0,59	0,04	0,27	0,13	-77,99	0,12
Gıda sanayi ürünleri (HS 16-24)	0,52	0,58	0,51	0,53	0,15	0,53
Toplam tarım ve gıda ürünleri (HS 01-24)	0,43	0,19	0,44	0,34	-19,78	0,3

Şekil 3. Türkiye'nin Afrika pazarında tarım ve gıda ürün gruplarına göre TBI indeks değerleri
Figure 3. TBI index values of Türkiye in the African market according to agricultural and food product groups

Literatürde Vollrath'ın en çok kullanılan indekslerden biri olan Göreli İhracat Avantajı (RXA) indeksi sadece ihracat verileriyle rekabet gücü ölçümü yapılan AKÜ indeksinden temel farkı dünya ihracatının rekabet gücü hesaplananın ilgili ülke ürün/hizmet ihracatında hariç tutularak hesaplanmasıdır. Bu durum RXA indeksiyle çift sayımı ve indeks değerinde önyargıları ortadan kaldırılmaktadır (Ahmet at al., 2011; Çelik ve ark., 2019). Türkiye'nin Afrika pazarındaki tarım ve gıda ürünleri ticaretindeki rekabet gücünü ortaya koyan RXA indeks değerleri Tablo 10'da sunulmuştur. Araştırmayı kapsayan dönemde 24 ürün grubunun 12'sinde rekabet gücü artış göstermiş olup 15 ürün grubunun karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmadığı gözlenmiştir. En yüksek RXA değerine HS 11 fasıl kodlu değirmencilik ürün grubunda sahip olup indeks değeri en yüksek artış HS 22 fasıl kodlu fasıl kodlu alkollü ve alkolsüz içecekler ürün grubunda gerçekleşirken en fazla düşüş ise HS 10 fasıl kodlu hububat ürün grubunda gerçekleşmiştir.

Tablo 10. Türkiye'nin Afrika pazarında tarım ve gıda ürün fasıllarında RXA indeks değeri
Table 10. RXA index value in agricultural and food product sections of Türkiye in the African market

Fasıl Kodu	2001	2005	2010	2015	2020	2021	2022	2023	Değişim	Ortalama*
1	0,08	0,21	0	0	0,03	0,16	0,11	0,04	-50	0,03
2	0	0,02	0,15	0,69	0,67	0,83	0,79	0,59	**	0,44
3	0,03	0	0,02	0,15	0,08	0,07	0,05	0,09	200	0,07
4	0,07	0,07	0,07	0,15	0,33	1,01	1,23	0,26	271,43	0,26
5	0	0	0,05	0,13	0,35	0,87	0,85	0,54	**	0,19
6	0,18	0,01	1,17	0,07	0,21	0,22	0,25	0,28	55,56	0,17
7	4,07	2,58	4,33	2,28	2,08	1,42	2,08	3,49	-14,25	3,28
8	6,53	4,97	3,64	1,8	2,24	2,82	2,18	2,5	-61,72	3,42
9	0,17	0,09	0,15	0,11	0,15	0,20	0,21	0,2	17,65	0,14
10	1,7	0,2	0,38	0,01	0,03	0,06	0,03	0,23	-86,47	0,17
11	1,31	11,75	3,99	16,96	8,39	8,73	6,30	8,39	540,46	9,37
12	0,22	0,14	0,17	0,21	0,28	0,25	0,29	0,2	-9,09	0,61
13	0,19	0,12	0,13	0,1	0,13	0,41	0,12	0,09	-52,63	0,12
14	0,14	0,06	0,12	0,13	0,4	0,24	0,41	0,36	157,14	0,17
15	0,68	1,01	0,16	0,49	4,12	2,68	3,81	2,47	263,24	1,17
16	0,11	0,11	0,05	0,08	0,27	0,35	0,43	0,41	272,73	0,24
17	0,42	0,34	0,28	0,77	0,64	0,55	0,46	0,3	-28,57	0,47
18	1,89	4,94	4,84	5,21	3,25	3,71	3,71	2,98	57,67	4,39
19	2,33	6,35	5,24	7,52	5,29	5,15	4,07	3,57	53,22	5,88
20	1,34	3,14	1,84	1,09	0,8	0,94	0,95	0,67	-50	1,96
21	2,96	5,46	4,99	2,41	1,42	1,58	1,56	1,35	-54,39	3,41
22	0,03	0,05	0,22	0,32	0,19	0,24	0,21	0,2	566,67	0,21
23	0,67	0,13	0,09	0,23	0,38	0,48	0,52	0,42	-37,31	0,26
24	0,47	0,53	6,53	2,55	0,63	0,52	0,6	0,86	82,98	2,54

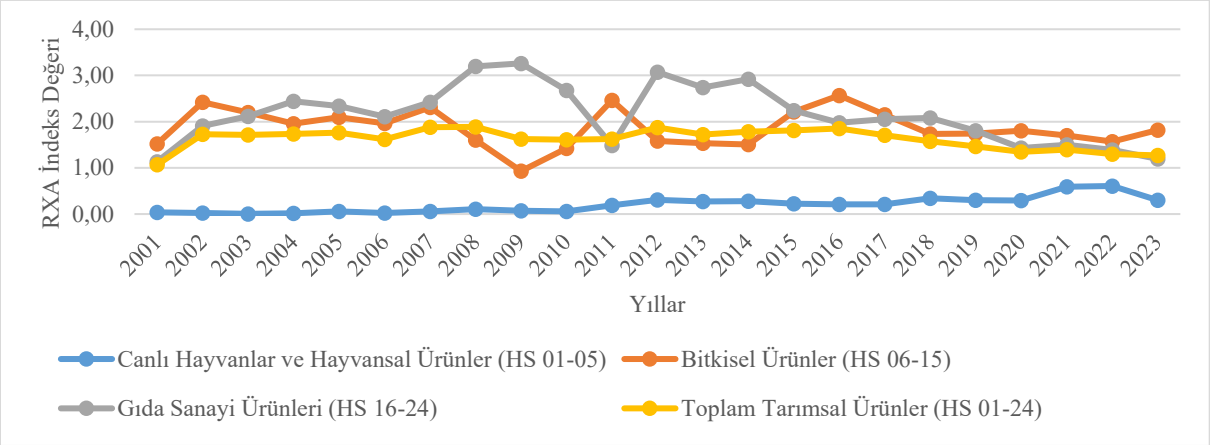
*2001-2023 yılları arasındaki ortalama indeks değeri.
**Araştırmayı kapsayan ilk yıl olan 2001'de değeri "0" olduğu için hesaplanamamıştır.

Türkiye'nin Afrika pazarındaki tarım ve gıda ürünlerinin hayvansal, bitkisel ve gıda sanayi olarak gruplandırılmış haliyle RXA indeks değerleri Tablo 11 ve Şekil 4'te verilmiştir. Araştırmayı kapsayan

dönemde Türkiye'nin Afrika pazarında canlı hayvanlar ve hayvansal ürünlerde RXA indeks değerine göre rekabet gücüne sahip olmadığı; bitkisel ürünler, gıda sanayii, tarım ve gıda ürünleri toplamında rekabet gücüne sahip olduğu gözlenmiştir.

Tablo 11. Türkiye'nin Afrika pazarında tarım ve gıda ürün gruplarına göre RXA indeks değeri
Table 11. RXA index value of Türkiye in the African market according to agricultural and food product groups

Ürün Grupları	2001	2010	2020	2023	Değişim (%)	Ortalama
Canlı hayvanlar ve hayvansal ürünler (HS 01-05)	0,04	0,06	0,29	0,3	0,2	650,00
Bitkisel ürünler (HS 06-15)	1,52	1,42	1,8	1,82	1,86	19,74
Gıda sanayi ürünleri (HS 16-24)	1,14	2,68	1,43	1,20	2,15	5,26
Toplam tarım ve gıda ürünleri (HS 01-24)	1,07	1,61	1,35	1,27	1,62	18,69

Şekil 4. Türkiye'nin Afrika pazarında tarım ve gıda ürün gruplarına göre RXA indeks değerleri
Figure 4. RXA index values by agricultural and food product groups in Türkiye's African market

Araştırma sonunda üç rekabet gücü indeks hesaplamasında en yüksek rekabet gücüne sahip HS 11 fasıl kodlu değirmencilik ürün grubunda olurken, bunu HS 19 fasıl kodlu hububat-un ürün grupları takip etmiştir. Bashimov (2017) Türkiye'nin tarım ve gıda ürünlerinde karşılaştırmalı üstünlüğünü; Bulut ve Şahan (2020) Türkiye'nin OECD ülkelerine karşı tarım ve gıda ürünlerinde karşılaştırmalı üstünlüğünü ortaya koyduğu araştırmalarında bu iki ürün grubunda Türkiye'nin net ihracatçı konumda olduğunu ve rekabet gücünün yüksek ve sürekli artış gösterdiğini ortaya koymuştur. Tarım ve gıda ürünlerini bitkisel, hayvansal ve gıda sanayi olarak grup şeklinde değerlendirildiği zaman ise net ihracatçı olduğunu ancak zayıf rekabet gücüne sahip olduğu gözlenmiştir. Sonuç olarak Türkiye'nin rekabet gücü yüksek olan spesifik tarım ve gıda ürün gruplarının Afrika pazarında da paralel olarak yüksek rekabet gücüne sahip olduğu ancak bitkisel, hayvansal ve gıda sanayi olarak gruplandırıldığında rekabet gücüne sahip olmadığı söylenebilir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Afrika kıtasının yapısal özellikleri dış ticaretine de yansımış olup ihracatı hammaddelerden, ithalatı ise işlenmiş tarım ve sanayi ürünlerinden oluşmaktadır. Türkiye'nin son 25 yıllık dönemde Afrika ülkeleriyle ikili ilişkilerinin gelişmesine yönelik izlediği politikalar ve stratejiler sayesinde ticaret hacminde yükseliş trendine girmiştir. Bu ticaret hacmindeki artış Afrika'ya yapılan tarım ve gıda ürünleri ihracatına da yansımış olup bu artış Afrika'ya toplam ihracattaki tarım ve gıda ürünlerinin payını da yükseltmiştir.

Türkiye'nin Afrika kıtasında tarım ve gıda ürünleri ihracatı bitkisel ve hayvansal yağlar, değirmencilik, hububat gibi gıda sanayi ürünleri olarak adlandırılan işlemiş tarım ve gıda ürünleri oluştururken, ithalatı ise yağlı tohumlar, kakao gibi tarımsal hammaddelerden oluşmaktadır. TBI indeks sonuçlarına göre Türkiye, Afrika kıtasında tarım ve gıda ürünlerinde ağırlıklı olarak net ihracatçı konumda olmasına karşın AKÜ ve RXA gibi doğrudan rekabet gücünü ortaya koyan indekslere göre ise birçok ürün grubunda zayıf rekabet gücüne sahiptir. Tarım ve gıda ürün grupları bazında ise gıda sanayi ürünleri (HS 16-24) en yüksek rekabet gücüne sahip olmasına rağmen Afrika pazarında istenilen düzeyde rekabet gücüne sahip değildir.

Afrika pazarında son 25 yılda sağlanan ihracattaki artış ivmesinin sürdürülebilirliğini sağlamak ve rekabet gücünü artırmak için Türkiye'nin dünyada rekabet gücü yüksek ve girdi kalemleri ülke içinden sağlanan başta yaş meyve sebze, hububat ve değirmencilik gibi bitkisel ürünler ve bunların işlenmiş halini içeren gıda sanayi ürünlerinin ihracatına ağırlık verilmelidir. Bu amaçla ihracatçıların başta pazar araştırması, fuar destekleri gibi ihracat desteklerinden yararlanmasına yönelik bölgesel teşviklere ağırlık verilmesi ve hedef pazar ülkelerindeki ticarete aracılık eden kişilere vize kolaylığı gibi bürokratik düzenlemelerin hayata geçirilmesi gibi ticareti hızlandıracak stratejiler geliştirilmelidir.

KAYNAKLAR

Araç, Ö., 2024. Tarımsal destekleme politikalarının verimlilik ve rekabet gücü üzerindeki etkisinin incelenmesi. Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış), İstanbul

Arslan, K., 2018. Türkiye'nin yeni pazar arayışları içinde Afrika ülkelerinin yeri ve önemi. Verimlilik Dergisi (2): 133-162

Aslan, M. E., ve Manavgat, G., 2021. Yeni ekonomide teknolojik gelişmelerin uluslararası rekabet gücüne etkisi: Türkiye'de e-ticaret SWOT analizi. Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi 8(14): 67-92

Ateş, E., 2024. Afrika kıtası serbest ticaret alanı: Türkiye açısından dış ticarette potansiyel barındırıyor mu? Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 24(3): 1295-1316. https://doi.org/10.18037/ausbd.1448884

Bashimov, G., 2017. Türkiye'nin tarım ve gıda ürünlerinde karşılaştırmalı üstünlüğü. Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi 4(3): 319-330

Bouët, A., Cosnard, L., and Laborde, D., 2017. Measuring trade integration in Africa. Journal of Economic Integration 32(4): 937-977. http://dx.doi.org/10.11130/jei.201 7.32.4

Bulut, E., ve Şahan, Ö., 2020. Türk tarım ürünlerinin rekabetçi gücü ve Türkiye tarım sektöründe devlet destekleri. Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi 55(4): 2916-2930

Cicioğlu, Ş., ve Ibrahim, R.H.A., 2023. Analysis of foreign trade between Türkiye and Africa. Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi 10(2): 75-102. https://doi.org/10.26513/tocd.1356970

Doğan, B.B., ve Tunç, Ş.Ö., 2015. Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile olan dış ticaretinin belirleyicileri: panel çekim modeli yaklaşımı. Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD) 7(12): 1-17. https://doi.org/10.20990/aacd.47582

Emeç, A. S., Kaplan, F., ve Koluman, A., 2021. Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki dış ticaret üzerine bir inceleme. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 26(4): 509-520

Gümüşçü, G., ve Gümüşçü, A., 2016. Afrika'da tarımsal ve kırsal kalkınma. Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi 3(6): 1-10. doi: 10.16989/TIDSAD.120

Hinloopen, J., and Van Marrewijk, C., 2001. On the empirical distribution of the Balassa index. Weltwirtschaftliches Archiv 137(1): 1-35

Hoang, V.V., Tran, K. T., and Tu, B.V., 2017. Assessing the agricultural competitive advantage by the RTA index: A case study in Vietnam. AGRIS on-line Papers in Economics and Informatics 9(3): 15-26.

Ibrahim, R.H.A., 2022. Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki dış ticaretin sektörel ve yapısal analizi. Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış), Sakarya

Mohamud, B.A., ve Koksal, C., 2021. International trade relations of Turkey and South Africa: A historical perspective. Journal of International Trade, Logistics and Law 7(1): 130-138

Ndayishimiye, F., 2023. Türkiye–Afrika dış ticaret ilişkileri ve büyüme etkisi: Burundi örneği. Yüksek lisans tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış), Denizli

Ndikumana, L., ve Sarr, M., 2019. Capital flight, foreign direct investment and natural resources in Africa. Resources Policy 63: 101427. https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2019.101427

Rae Stephens, A., and Kasamanli, R., 2020. An analysis of North Korean trade amid warming global relations utilizing RCA, RSCA, and TBI. The European Journal of Applied Economics 17(1): 113-127. Doi: 10.5937/EJAE17-24702

Rossato F., Susaetaa A., Adams D., Hidalgobob G., de Araujo T.İ., and de Queiroz A., 2018. Comparison of revealed comparative advantage ındexes with application to trade tendencies of cellulose production from planted forests in Brazil, Canada, China, Sweden, Finland and the United States. Forest Policy and Economics 97(12): 59-66. doi: 10.1016/j.forpol.2018.09.007

Sara, A.A.A. ve Dellal, İ., 2018. Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile tarım ürünleri ticareti. Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi 4(2): 46-57

Tarım ve Orman Bakanlığı, 2025. Afrika ve Tarım, Ankara.https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/Uluslararas%C4%B1%20Kurulu%C5%9Flar/afrika%20ve%20tar%C4%B1m.pdf (Erişim Tarihi: 20.01.2025)

Trademap, 2024. Trade statistics for international business development. https://www.trademap.org/Bilateral_TS.aspx?nvpm=1%7c%7c7%7c792%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1 (Erişim Tarihi: 20.01.2025)

Widodo, T., 2009. Comparative advantage: theory, empirical measures and case studies. Review of Economic and Business Studies (REBS) (4): 57-82

Yılmaz, Ö., ve Yücel, G.E., 2017. Sürdürülebilir kalkınma sürecinde Türkiye'nin tarımda yaşadığı dönüşüm. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 22(1): 179-199

Yılmaz, S.B., ve Armağan, G., 2024. Türkiye'nin kestanede rekabet gücünün incelenmesi. Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 21(1): 117-121